

DETERMINATIE-TABEL VOOR DE NEDERLANDSCHE EN MIDDEN-EUROPEESCHE SOORTEN VAN HET GESLACHT SPHAGNUM.

(Vooral te letten op: den vorm van stam- en takbladen en hun cellen, alsmede op de dwarsdoorsneden daarvan).

- 1a. Celwanden der epidermiscellen van stam en takken zonder verdikkingslijsten (dus ongestreept). Toppen der takbladen meest afgeknot en getand 2
- b. Celwanden der epidermiscellen van stam en takken met verdikkingslijsten, dus gestreept. Toppen der takbladen afgerond, kapvormig overgebogen. Krachtig gebouwde planten met bootvormige, meest sterk gewelfde takbladen Sectie VII, **Cymbifolia**.
- 2a. Chlorophylcellen of alleen aan de buitenzijde of aan beide zijden der takbladen vrijliggend of ook wel geheel ingesloten door de hyaline cellen 3
- b. Chlorophylcellen op de binnenzijde der takbladen vrijliggend. Op de buitenzijde door de hier sterk gewelfde hyaline cellen ingesloten. Takbladen klein en meest tamelijk lang toegespitst Sectie VI, **Acutifolia**.
- 3a. Chlorophylcellen der takbladen in dwarsdoorsnede driehoekig of trapezoidaal, of aan de blad-buitenzijde of naar beide zijden vrijliggend 4
- b. Chlorophylcellen der takbladen in dwarsdoorsnede rechthoekig, ellips- of tonvormig 5
- 4a. Takbladen uit een eivormig benedenstuk plotseling samengetrokken tot een afgeknotte en getande spits, die dikwijls naar buiten afgebogen is. Epidermis en versterkingsweefsel van den stam duidelijk gescheiden Sectie V, **Squarrosa**.
- b. Takbladen meest lang en smal, droog vaak gegolfd (alleen bij *S. molluscum* ovaal en kort toegespitst). Stamepidermis meestal niet duidelijk afgescheiden, maar met sterk verdikte celwanden geleidelijk in den z.g. versterkingencylinder overgaand Sectie II, **Cuspidata**.
- 5a. Chlorophylcellen van de takbladen aan binnen- en buitenzijde ingesloten 6
- b. Chlorophylcellen van de takbladen aan binnen- en buitenzijde vrijliggend. Hyaline cellen lang en smal, vaak voorzien van vele kleine randporiën. Takbladen vaak naar één zijde gekeerd met hun topgedeelte. Sectie I, **Subsecunda**.
- 6a. Takbundeltjes uit 7—13 takjes bestaande. Stamepidermis onduidelijk, met gekleurde dikwandige cellen, alleen de buitenwanden teer en zonder poriën Sectie III, **Polyclada**.
- b. Takbundeltjes uit 4—6 takjes bestaande. Stamepidermis goed afgescheiden, met dunne wanden, aan de buitenzijde met wandverdunningen of poriën. Planten dicht met takken bezet Sectie IV, **Rigida**.

DR. W. BEIJERINCK.

DE PLANTEN IN HET KINDERSPEL.

Velen uwer zullen zich de spelletjes met planten herinneren, waaraan ge als kind meedeed. En nog dagelijks zien we op het platteland, in de parken en in de buitenwijken van de steden de jeugd bezig met hun grapjes, orakels en plagerijen met planten. Zooveel mogelijk hebben we alles, wat op dat gebied voorkomt, verzameld.

Het voorjaar is de fluitjestijd. Nauwelijks is het riet in de slooten tot een voldoende hoogte uitgegroeid, of de stengels worden afgesneden, ontdaan van de bladeren en de holle rietstengel wordt zóó ingekort, dat die van onderen eindigt in een tusschenschotje en van boven open is. In de buis wordt nu een overlangsche insnijding gemaakt, deze wordt (dat hoort zoo, volgens de kinderen) met wat speeksel bevochtigd en dan wordt geblazen op 't open gedeelte. De lucht ontsnapt door de spleet, wat een hoog, piepend geluid doet ontstaan. Natuurlijk wil ieder kind zoo'n pieprietje bezitten, geen wonder, dat 't een heel fluitkoor wordt langs den kanaaldijk

aan den buitenkant van onze stad. Ook op de breede grasbladeren wordt geblazen door ze strak tegen de lippen te houden. De uitgestooten lucht brengt de randen van 't blad in trilling met een schel gepiep en er wordt net zoo lang geblazen tot 't blad stuk is. Van de breede rietblaren maken de jongens scheepjes. Er wordt een overlansche snede in 't blad gegeven en daardoorheen trekken ze de punt van 't rietblad, dat nu als een mast boven het horizontaal liggende blad uitkomt. Die scheepjes laten ze op 't water drijven en kijken, wiens vaartuigje het eerst aan den overkant is. Maar aan den slootkant valt nog meer te genieten. De stengels van Voszegge (*Carex vulpina*) trekken ze zoo dicht mogelijk bij den grond af. De onderkant ziet geel als boter en smaakt zoet. De kinderen eten dat zachte, zoete gedeelte op of zuigen 't uit en noemen 't: boter en kaas. Volgens Waling Dijkstra noemen ze deze planten in Friesland hinne- of haneballen. De jongens zoeken ze en bieden ze te koop aan onder het zingen van:

Vrouwtje, Vrouwtje,
Wil je hinneballen koopen?
Ze zijn zoo duur in 't land geloopt.
Vijf en twintig voor een speld
Is dat geen goede hinneballengeld?

In de streken, waar veel wilgen groeien, doen de wilgefluitjes opgeld. Deze fluitjes worden alleen gemaakt in het voorjaar als de sapstroom sterk is en de bast met het heft van 't mes gemakkelijk van 't hout los te kloppen is. Onder 't kloppen zingen de jongens een versje. In Noord-Limburg:

Sip sap sapen
Ik kan een fluitje maken
Bêter as de timmerman
Dê e fluitje dräje kan.

En in Drente:

Sip, sap, siepe
Wanneer best oe riepe?
Te Meie, te Meie
As de vogelkes legt eier
Wat legt ze dan?
Leege, leege doppen
Kale, kale koppen.
Toen 't katjen oppet diekjen zat
Zoetemelk met twibak at
Kwam 'n boeze hekse
Die wol 't katje 't oor afbieten
Hel af, half af.

Geblazen wordt ook op den hollen stengel van wilde kervel, *Anthriscus sylvestris*, ook wel genoemd fluitekruid, nachtegaalskruid en pijpkruid, dat in het voorjaar de slootkanten overvloedig siert met z'n fijne, witte schermbloemen.

Zijn de weiden en wegbermen vol madelieven, zie hoe de meisjes zich sieren met armbanden en hoofdkransen van de meizoentjes gevlochten. Ook maken ze kettingen van de stelen van paardebloemen. De eene zijde van den stengel is dunner dan de andere en schuift in den wijden kant, zoodat een ring gevormd wordt. Evenals bij een ketting worden de schakels aan elkaar bevestigd. In Vlaanderen heet de paardebloem dan ook „ketenplant”, in Duitschland „Kettenblume”. De meeste pret hebben de kleinen als de paardebloem uitgebloeid is en vol rijp vruchtpluis staat. Dat noemden we als kinderen „lampjes”. Moeder plukte voorzichtig zoo'n rijpe pluusbol af en vroeg: „Wil je m'n lampje eens uitblazen? Je moest net zoo lang blazen tot er geen enkel zaadje meer opzat. Nu gebruiken de kinderen die uitgebloeide paardebloemen als orakel.

Meisjes mogen driemaal blazen. Zooveel zaadjes als er blijven zitten, zooveel kinderen zullen ze later krijgen. Wanneer je éénmaal blaast, blijven er allicht eenige pluisjes zitten. Dit getal van de honderd afgetrokken vertelt je, hoe oud je worden zal. Bakvischjes raadplegen het made-liefje als orakel door de bloemblaadjes af te plukken onder het zeggen van: hij mint mij, hij mint mij niet. Een acaciabladd zegt met wat voor iemand het meisje trouwen zal. Onder het afplukken van de blaadjes zegt ze telkens weer:

Edelman, bedelman, dokter, pastoor,
Koning, keizer, schutter, majoor.

Een zelf gevonden klaver-vier wordt als een geluksfetish bewaard.

Een weegbreeblad licht ook in omtrent de toekomst. Daarvoor moet men een blad aftrekken. Eenige van de taai vaatbundels blijven als draden buiten 't blad hangen. Hun aantal leert hoeveel kinderen 't meisje later krijgen zal, maar . . . 't verkapt ook, hoe vaak je in je bed geplaat hebt. Groot is natuurlijk de pret, als ze voor dat doel een volwassene een weegbreeblad laten aftrekken.

De kinderen zuigen niet alleen op „boter en kaas”, maar vooral op de onderzijde van de bloemkroon van sommige planten, die rijk zijn aan honing: sering, doovenetel, klaver. Met datzelfde doel eten ze de spoor van Oost-Indische kers op. Ook wel worden de heel jonge, nog geelachtige blaadjes van den meidoorn opgegeten. Dat gebeurt ook in Vlaanderen en vooral in Engeland, waar ze die lekkernij, „bread and cheese” noemen.

Voor den dorst zuigen ze op blaadjes van klaverzuring en zuring. De boerenjongens kauwen graag op een stukje van den stengel van *Solanum dulcamare* (Bitterzoet, Alfrank, Kwalsterhout), omdat het eerst bitter, daarna zoet smaakt. Ook kalmoeswortel wordt uitgetrokken om er op te kauwen.

Herderstaschje (*Capsella bursa pastoris*) wordt door de kinderen gewoonlijk de lepeltjesplant genoemd, omdat de hawtjes op lepeltjes lijken. Ze laten een ander zoo'n lepeltje afplukken en roepen dan: „Lepeltjesdief!”

In Juli staan de bermen vol met *Hordeum murinum*, muizengerst, om Utrecht genoemd: „Hansje kruipt in!” De grasaar wordt afgeplukt en onderste boven in den mouw gestopt. Door de weerhaakjes, die aan de naalden zitten kruipt de aar onder het bewegen van den arm omhoog en wordt pas 's avonds bij 't uitkleeden tusschen de kleeren teruggevonden.

Een ander spelletje doen de kinderen met de zaadpluim van het beemdgras (*Poa*). Eén vraagt er: „Haantje of hennetje?” „Haantje”, antwoordt de ander. Nu wordt de pluim van onderen naar boven gestroopt en tusschen duim en wijsvinger vastgehouden. Blijft een deel van het bosje er als een staart boven uit zitten, dan is 't een „haantje”, is de bos vrijwel gelijk, dan is 't een „hennetje”.

Van *Hordeum secalinum* of roggegras, waarvan de aar zachter en smaller is maken de jongens bij ons „harentrekkers”; ze stroopen de heele aar af en het overblijvende, ruwe deel draaien ze rond in 't haar van een meisje en trekken haar zoo één of meer haren uit. Verder drinken de kinderen met een holle stroohalm bij wijze van rietje en loten met grashalmen van ongelijke lengte, die van boven allen gelijk zijn, wie de eerste beurt zal krijgen. Ze noemen dat „strootje trekken”.

Eind Juli vallen de nog groene ahornvruchtjes van de boomen. Het vruchtje wordt in tweeën gedeeld, het zaadbolletje eruit gehaald en dan wordt 't voorwerp over den neus gezet met aan beide kanten de helft van 't van binnen kleverige zaadmanteltje. In Augustus worden de zaad-aanhangsels vliezig, en dus lichter. De kinderen gooien ze omhoog de lucht in, waar ze even rondwarrelen en noemen ze: „vogeltjes”.

Van de lindeboomen vallen nu ook de gele schutbladen met de gesteelde bolletjes naar omlaag. De steeltjes worden voorzichtig van de erwtes losgemaakt en blijven er met een taai, kleverig draadje aan hangen. Zóó laten de kleinen de ronde vruchtjes op en neer dansen. Of ze maken de steeltjes heelmaal los en zetten ze op neus, voorhoofd en wangen, waar ze door het kleverig vocht op vastplakken. Ook wel laten ze zoo'n lindeballetje met het steeltje eraan op en neer

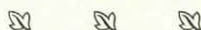
dansen in den steel van een bellenblaaspijp door het steeltje in het kleine gaatje te stoppen en op den kop te blazen. Datzelfde doen ze ook met de zwarte vruchtjes van Bitterzoet en met lijsterbessen na er eerst een speld doorheen gestoken te hebben.

Van lijsterbessen worden ook armbanden en kettingen geregen door ze met een naald aan een draad te rijgen. Fijne kettingen zijn ook die van zonne- en meloenpitten, doch de allermooiste worden gemaakt van de zwarte, ronde zaadjes van gouden regen. Heel ingewikkelde maken ze daarvan met vijf snoeren; als aan elken draad vijf zaadjes zitten, dan worden alle 5 de draden door één kraal gehaald. Zoo ontstaan net „moerbeien”.

In den kersentijd wordt met de kersen gespeeld. Een heel handje vol met de stelen in de hand, noemen ze ballonnetjes. Twee kersen aan elkaar worden als oorbellen over de ooren gehangen. Door de steeltjes om te buigen en in het vruchtvleesch te steken en de steeltjes van andere kersen er geheel of gedeeltelijk bij te gebruiken, maken de kinderen er een theepot, suikerpot, melkkan en kopjes van. Met de goed schoongewasschen kersepitten wordt geknikkerd in een kuiltje. In onze jeugd hadden we in den kersentijd allemaal een zakje vol kersepitten. We slepen zoo'n pit af langs een ruwen muur, peuterden de kern er uit en bliezen dan op de pit als op een fluitje. Met onze hak sloegen we de pitten stuk en aten met smaak het binnenste op.

(Wordt vervolgd)

J. H. BRINKGREVE-ENTROF.

BOEKBESPREKING.

L. COOMANS DE RUITER: *Uit Borneo's Wonderwereld*. Uitgegeven door de Nederlandsch Indische Natuurhistorische Vereeniging. 216 pp. 62 illustraties. Prijs voor leden der Vereeniging f 2.10. Voor niet-leden f 2.50. Boekhandel en Drukkerij Visser & Co. te Batavia.

Dit is het vijfde deel van de Bibliotheek van de Nederlandsch Indische Natuurhistorische Vereeniging. Bij de bespreking van vorige deelen hadden wij reeds gelegenheid om te wijzen op de groote beteekenis van deze uitgaven. Deze boeken, evenals het Tijdschrift *De Tropische Natuur* zijn een ware weldaad voor de bevolking van Nederlandsch Indië van allerlei ras en stand. Natuurlijk voor de blanken in de eerste plaats omdat deze werken het meest strooken met de Westersche aard van belangstelling. Toch blijkt ook weer uit dit boek dat bij Chinezen en Indo-Europeanen ook onze soort van belangstelling in levende wezens wel wordt aangetroffen en ook wel bij Soendanezen en Javanen. Het zou wel goed zijn, om te weten welke soort van natuurliefde bestaat bij andere volken van onze Archipel. Coomans de Ruiter vertelt in zijn boek heel veel over dieren in gevangenschap, apen, schubdieren, spookdiertje en ook over planten, uit het wild overgebracht naar huis en tuin. Daar wordt in Indië veel aan gedaan; ik vond een prachtige verzameling levende inlandsche vogels bij een onderofficier van de veldpolitie te Cheribon en een even mooi stel van voliëres benevens een prachtverzameling van orchideeën bij een boschwachter in de djatibosschen van Tegal en Pekalongan. Vooral orchideeën worden veel gehouden, dikwijls onder allerzonderlingste omstandigheden. De handel in wilde orchideeën is dan ook zeer levendig en Coomans de Ruiter wijst er zeer terecht op, dat het wel noodig is, om beschermingsmaatregelen te treffen voor deze planten. Trouwens in het heele boek is bescherming schering en inslag en van harte hopen wij dat Cooman's stem niet zal zijn die eens roependen in de woestijn. De hoofdstukken over vogels zijn ook zeer boeiend, in het bijzonder dat over de Pontianaksche stadsvogels. Hij komt tot een aantal van 41 „gewone” soorten, dat klopt alweer aardig met elders; in onzen tuin in Bandoeng brachten wij het tot 48.

De illustraties in dit boek zijn boven alle lof verheven. Ik zou iedereen, die met Indië te maken heeft, of weten wil, hoe men er prettig kan leven, wel willen aanraden, om dit boek aan te schaffen, ook al gaat men nu niet precies naar Borneo, want de meeste dieren en planten, die besproken worden of althans verwante soorten komen ook voor op Java en Sumatra. En vooral komt het aan op de stemming en de liefde.

JAC. P. THIJSSSE.

